

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Lemgoviae, 1714

Praefatio Ad Lectorem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-8040

BERNARDUS ROTTENDORFFIUS,
MONASTERIENSIS,

Com. Palat. ac Med. Cæs.

Nec non

Reverendissimi ac Celsissimi Principis,

FERDINANDI,
Episcopi Paderbornensis, &c. Coad-
jutoris Monasteriensis &c.
Archiater,

LECTORI SALUTEM.

Prodeunt denuo in lucem Monu-
menta Paderbornensia, aucta lu-
cubrationibus, expressa æneis sin-
gulorum figuris, ornata novo
typorum vestitu; Prodeunt, in-
quam, non alius cujusquam in-
genii meditamento & labore, quam ipsius Ferdi-
nandi Principis, ut jam non tam ipsa Monu-
menta elaborata à Principe, quam in his ipse
(b) Prin-

PRÆFATIO

Princeps multò pulchrius monumentum posteritatis conspiciatur, haud secus, quàm de C. Julio Cæsare dixit Cicero, *Eum, dum Pompeii statuas reficeret, suas erigere.* De utroque paucis te in vestibulo libri convenire necesse habui. Compressit diu Princeps hunc præclarum ingenii sui partum, atque ægrè admodum, quæ submissa ejus de se æstimatio modestiaque fuit, in publicum proferri passus est. Adstiti ego assiduus monitor, hortatorque, ut vinci se sineret, ratus, cui medico suo tot annos, inter cæteros Principes, valetudinis suæ curam commisisset, hanc etiam non tam famæ ejus quàm gloriæ partem ad me pertinere. Accendebant me omnium, qui priora legerant, plausus ac vota, cum primisque popularium nostrorum desideria, quorum gustus cum primi præli misu ferculoque non esset expletus, tum illa exemplarium paucitate, quæ prima statim legentium fames absorpserat, minimè posteritati consultum censebant inter nos sapientes viri. Reputabant nimirum illi secum, opus quidem mole non adeò magnum, sed elegantiori carminum inscriptione, qua veteres Poëtas exæquavit, antiquitatum cognitione, multiplici historiarum doctrinâ, & quod summum est, eruditissimis monumentorum lucubrationibus prorsus egregium, atque ab ipsa, si nobiscum loqui posset, aternitate expetendum: Immortalitati enim nata sunt, & satis commendavero, si illustria dixe-

AD LECTOREM.

dixero, quia illustri Principis manu eruta, & novo quodam exquisitoque commentarii genere ab eodem sunt illustrata. Ac, ne quid, ad splendorem operis, aut jucundam posteritatis memoriam, desiderari possit, singula monumenta ex incisis in ære formis novâ quâdam amœnitate exhibentur: quò prius adspectantium oculi, quam legentium animi pascantur, atque iis etiam, qui litterarum sunt rudes, aut quibus nostra hæc legere non vacat, suo, ut libet, usu subserviant. Tam digna hæc omnia posteritate, quam singulare patriæ, cui dicantur, sunt decus & ornamentum. Nam cum omnis Saxonia, Germaniæque vetus, quantum inter Rhenum, Visurgim atque Albim porrigitur, quantumque ad maris usque sinus sternitur, multis Romanorum Francorumque bellis sit clara, & ubique sua antiquitatum vestigia ostendat: tum nulla pars Saxonie monumentis illustrior, quam diocesis Paderbornensis. Hic enim castellum Alifonis, per initia belli, à Druso Cæsare positum; hic castra Drusi, Germanici, & Tiberii Cæsarum; hic tribunal Vari consulis, & tot hiberna militum; hic Luppiae & Amisiae flumina, toties alterno Romanorum Germanorumque sanguine decolorata; hic sal-
tus Teutoburgiensis, Varianâ clade, cæsis legionibus & amissis aquilis, nobilitatus; hic ara Drusi, & cæsorum militum tumuli, circumque decursiones equitum; hic Arminii castrum, tro-
pæa

PRÆFATIO

pæa victoriæ, & triumphantis bellatoris campus Martius, in eodem Teutonicorum montium tractu, ubi Widikindus, alter horum Germanorum heros, castrum suum habuit, & hodie dum monumentum suum possidet. Huc à Rheno, per humentia paludum, ducti instratique pontes longi; hic Sicambri, Bruçteri, Angrivarii, Marfi, Cherusci, Catti cæteræque pugnacissimæ pro libertate gentes; hic, ut verbo complectar singula, belli Romani sedes, ad Alifonem, & Luppix fontes. Tot seculis & tot Cæsarum armis decertatum, nec tamen hæc regio inter Rhenum & Visurgim, quam cæteri populi interioris Germaniæ suum propugnaculum habuere, unquam subigi potuit. Primus Augustus Cæsar, superato Rheni limite, in provinciæ formam redigere aggressus. Quo consilio Drusus Cæsar, ut Florus luculentus

Lib. 4. c. 12. est auctor, *in tutelam provinciarum præsidia atque custodias disposuit per Mosam, per Albim, & Visurgim: Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.* Haud dubium, quin exinde Luppiam atque Amisiam iisdem castellis atque oppidis præmunierint Romani, quorum memoriam intercidisse questus est Dio Cassius.

Lib. 56. Idem multorum inde consequentium Cæsarum labor fuit. Certè Trajanus Imperator, alter post Augustum Romanæ potentiæ ac majestatis instaurator, *urbes trans Rhenum in Germania repa-*

Lib. 8. in Trajan, *ravuit: quod testatur Eutropius.* At nemo id opus

AD LECTOREM.

opus sumpsit contentius, quam Probus Cæsar: Is enim postquam imperium Romanum ad omnes cœli plagas armis composuisset, Germaniam hanc nostram, tanquam postremum victoriarum terminum, ut Vopiscus memorat, est aggressus; *In Probo.* primùm, profligatis Germanis ultra *Nigrum fluvium* & *Albam* (Nierum volunt, Visurgim veriùs & Albim crediderim) exercitum traduxit. Urbes deinde in solo barbarico posuit, atque illic milites collocavit, agros & horrea, & domos & annonam *Transrhenanis* omnibus fecit, nec cessatum est unquam pugnari cum barbaris, dum subigerentur: sed visum est id non posse fieri, nisi limes Romanus extenderetur, & fieret Germania tota provincia. Sed nec ille conatus processit, quanquam ad gentem debilitandam sedecim millia tyronum abducta, dispersaque per provincias, novem Reges diversorum populorum ad pedes Cæsarum prostrati jacuerint, & quadringentis hominum millibus cæsis, sedecim millia armatorum oblata sint. Inexhausta interim & invicta stetit trans Rhenum hæc Germaniæ pars, neque à Diocletiano & Maximiano, neque à Constantino M., Juliano, Valentiniano, & tot inde Cæsarum exercitibus importatis, vel hæc sola regio inter Rhenum & Visurgim, quam Westphaliam nunc dicimus, in provinciæ formam se redigi passa est, orbe propè toto obstupescente, qui in Romanorum potestatem & provinciarum descriptionem jam venerat.

P R Æ F A T I O

rat. Donec versis deinde armis, mutatoque fortunæ cursu, hi ipsi Germani inter Rhenum & Visurgim, sumpto Francorum nomine, tanquam libertatis signo, superatoque Rheni limite, Galliam primùm Pharamundo, Clodione, & Mero-
veo Regibus, ac deinde cætera regna Francici juris & imperii facerent, ipsamque Germaniam reflexis per Rhenum armis subigerent, & Christianam religionem primi in Saxoniam importarent.

*Turon. lib.
4. c. 10. Aimo-
minus
lib. 2. c. 27.
lib. 4. c. 18.
Epi. Gesto-
rum Franc.
c. 27. § 41.
Sigebertus
in Chron.
ad An. 630.*

Jam verò, ex hac ipsa Francica & Saxonica historia, quanta monumentorum copia & gloria se ex Paderbornensi diocesi objicit? si quantum utrâque jurisdictione, sacrâ & civili, se extendit, metiaris. Nam ex quo primùm Clotharii An. DLV. & deinde Dagoberti & Clotharii patris An. DCXXX. Francorum Regum armis nobilitatus Visurgis, tum Pipini Regis victoriâ adversus Saxones, Rema ad confluentes Warnæ & Visurgis apud nos inclaruit, amisso tum simul Hildegario Colonien-
sium Archiepiscopo, quæ non inde à Carolo M. Saxonix domitore, monumenta sacra & profana Paderborna exhibet? Intra fines complexumque hujus diocesis celebre Eresburgum castrum, in eoque idolum Martis (quod Irminfulam dixerunt) ac gentiæ superstitionis fanum à Carolo M. eversum. Hic Brunsberga, Driburgum, ipsum vetus Iburgum, Defenberga, Schidoburgum, arces & munimenta Saxonum in editis montium jugis tanto

AD LECTOREM.

tanto Francorum sanguine expugnata. Hic Thietmallum & Sindfeldius campus, duo loca, tropæis Caroli præclara. In altero Saxones ad internecionem cæsi, Carolo aciem ducente: nam, ut Eginardus scripsit, *omni bello Saxonico ipse non amplius cum hoste, quàm bis acie conflixit, semel juxta montem, qui Osneggi dicitur, in loco Thietmelle nominato, & iterum apud Hasam fluvium, & hoc uno mense, paucis tantum interpositis diebus.* Res fanè memorabilis, eodem propè loco, quo Arminius Romanos, Carolus Saxones cecidit, tanquam Germani non nisi à Germanis, & superstitio Saxonum non nisi à Christiana religione debellari possent. Altero in loco postremus Saxonum Francorumque præliaris congressus fuit, post quem tandem quieti Saxones, Westphali, Christianæ religioni se permiserunt. Ludam ad Ambram, Bocam ad Luppam, Heristallum ad Visurgim quid memorem, Caroli castris & hibernis loca celebrata, quando ipsa Paderborna circum Paderæ fontes novum omnium monumentorum se fontem nobis aperit? Ostendant Saxones nostri, ubi aut sæpius Carolus M. castra collocavit, aut procerum Francorum Saxonumque conventus & populi comitia frequentius habuerit, aut legatos barbaræ gentis exterorumque Regum magnificentius audierit, aut ubi tot Saxones, abjuratâ superstitione, fonteque baptismatis abluti,
Christo

P R Æ F A T I O

Christo primum nomen dederint. Hic celebris ille Caroli M. & Leonis III. Pontificis congressus; hic solemniter à Pontifice Romano, quod inauditum erat inter barbaros, templa, aræ, & loca Sacrorum consecrata. Ut vel inde Carolus M. Paderbornæ sedem Episcopalem inter primas, non tam ad Paderæ Luppiaque ortus, quam ad primum religionis Christianæ fontem fundarit. Scio primam quidem Episcopi sedem Osnabrugo dari: sed primam in comitibus imperii sedem inter occidentalium Saxonum Episcopos, cum ex Metropoli Moguntina, tum ex antiquitatis suæ origine, Paderbornæ vendicari. Nec reperio in his Saxonæ oris vetustius Christianæ religionis domicilium, quam Eresburgum. Ibi subverso idolo Martis & fano, de superstitione gentis primum triumphatum. Ibi & primum veræ religionis fundamentum & seminarium Christianorum Sacerdotum, religiosorumque virorum à Carolo M. est positum, eò opportuniùs, quòd jam Thuringia, & vicina Hassia Christi fidem ex Francorum dominatu, & D. Bonifacii cultura admiserant. Eresburgo Paderbornam, Paderbornâ Heristallum, & Heristallo iterum Paderbornam, primum Christi religio cum Sacerdotum collegiis est traducta. Inde, postquam à Carolo M. celebrata cultaque Paderborna fuit, ceteri quoque Imperatores, Ludovicus Pius, ejusque filius Ludovicus Ger-

AD LECTOREM.

Germaniæ Rex, Otto M. S. Henricus, Conradus Salicus, Henricus Niger, Fridericus Ænobarbus, Otto IV, Carolus IV, capti non tam amœnitate quam veneratione loci, Paderbornæ aut hospitia, aut domicilia sibi delegerunt. Ex his locum nullus Cæsarum frequentius sanctiusque habuit, quam Divus Henricus, qui D. Cunigundam conjugem à Willigiso Moguntinorum Archiepiscopo Paderbornæ Reginam coronari voluit. Urbs, si quantum naturâ loci & fontibus, tantum arte & opibus exulta esset, urbium prodigium spectaretur. Ac nihil jam attinet naturæ opera, & fontium miracula memorare. Quo in genere nihil Germania, nedum Saxonia admirabilius proferet. Paderâ intra urbem centum fontibus profilit, alibi ex profunda terræ voragine, alibi ex scaturientibus venis suis, ac tantâ aquarum vi, ut mox intra mœnia tot molas verset, tantumque frumenti commolat, quantum amplæ urbis incolis, vicinisque ad panem, usumque vitæ humanæ fatis est. Versâ aquarum indole, fontes æstate frigidi, hyeme calidi, semper crystallo lucidiores. Luppia ex vasto gurgite, effusus sub ipso Lipspringæ oppido haud minori aquarum impetu fertur. Amisia in medio Sendæ ericeto ex vastis terræ hiatibus prorumpens, varios deinde amnes trahit, donec justo medioque flumine navigabilis in mare se evolvat. Nec aliunde horum fluminum origines, quæ haud magno intervallo

(c)

a

P R Æ F A T I O

à se nascuntur, quàm ex Teutonicis montibus per subterraneos petrososque meatus quos natura immortalium canalium instar diverso exitu substruxit, multò admirabiliùs, quàm Romana ingenia aquæ ductus suos. Eò in ipsis montium jugis decurrentes rivi alibi se condunt, terrasque subeunt, ut alibi in hæc tria flumina emergant. Sanè, quod Plinius in Lyco Asiæ flumine, Erasino Argolicæ, Tigri Mesopotamiæ admiratus, id uno naturæ prodigio spectatur apud Paderbornenses. Par naturæ beneficium acidulæ, quarum celebriores Pymontanæ, Driburgenses, & Smechtanæ. Ac tamen Tabernæmontanus, præstans suâ ætate medicus, scripto de his libro, magnoque bono, iudicium suum reliquerit; meum tamen Princeps, ut omnis hujus scriptionis, interponi hic voluit, ne quid temerè posteritati consignaret. Hæc sunt, mi Lector, monumenta provinciæ, miracula naturæ, immortalitatis decora, quæ Princeps ex rerum obscuritate, temporum vetustate, & scriptorum dissensione, luci ac splendori reddidit, tam præclare meritis de sua diocesi, quàm hæc ad posteritatis memoriam, ad excitandos legentium animos, ad loci hujus celeberrimi fundatissimique gloriam faciunt. Nihil inter mortalia opera immortale, non inscripta notis marmora, non incisa metallo signa, non grandibus saxi structæ moles.

Tem-

AD LECTOREM.

*Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus ævi
Palatim lentâ consumitis omnia morte.*

Ovid. in
Meta-
morph. lib.
15.

Ubi nunc Ægyptiæ Pyramides, ubi Mausoleum Carix Regis, ubi magnificentissimum illud Salomonis templum? Dudum hæc quoque admiranda divini operis fabrica è memoria hominum abiisset, nisi sacrarum literarum monumenta nobis servassent. Ostende mihi Romanorum obeliscos, arcus triumphales, amphitheatra, ac regia illa Cæsarum palatia. Trajani forum Theodoricus Italiæ Rex nunquam sine novo miraculo satis aspici posse fastus est: Capitolia conscendere, haud aliud esse, quam omnia humana ingenia superasse. Et quota nunc pars eorum operum superest, quæ tam ambitioso luxu ausuque struxit Romana magnificentia? Omnia propè vetustate aut Gothicâ barbarie in ruderâ confederunt. Et tamen hæc omnia immortalitati consecrata erant, quæ ne centum quidem facibus modò perscruteris. Tantum vitæ & spiritûs retinent, quantum scriptores voluerunt. Nimirum *exempla omnia*, & monumenta pleraque, *jacèrent in tenebris, nisi literarum lumen accederet.* Præclare Agathias historicus in proœmio quem legi velim, hac super re philosophatus: *Quicquid athletæ in palastris, belli duces in armis, agunt; non in his aliud sibi magis propositum habere, quam gloriam. Hunc autem gloriæ fructum*

Sigon. lib.
18. de imp.
occid.

Cicero pro
Archia
Poeta.

P R Æ F A T I O

percipi non posse, nisi ipsos historia immortales faciat.
 Nam tropæa, inscriptiones lapidum, cæteraque
 posteritatis monumenta, quæ eriguntur im-
 mortali nomini, fluxa & caduca fuisse, & cum
 ipsis sæpe victoribus interiisse. Quale illud Ger-
 manici Cæsaris apud nos monumentum, post
 Arminium profligatum, superbo cum titu-
 lo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NA-
 TIONIBUS, EXERCITUS TIBERII CÆSARIS EA MO-
 NUMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRA-
 VIT. Nil jam mirum Alifonis castellum, Drusi
 aram, Trajani urbes, Probi monumenta, Con-
 stantini M. pontem, quo Saxonia intrata, cæte-
 raque Romanorum opera, quibus Luppia, A-
 misius & Visurgis nobilitati, vetustate tempo-
 rum consépulta jacere; quæ nunc ex Principis
 hujus monumentis immortalem lucem, vitam-
 que ipsam receperunt. Propior quidem Caroli M.
 ætas. Sed quis tam exactè ordinatèque nosset sin-
 gula, aut sibi unquam persuasisset, tantum monu-
 mentorum thesaurum intra unam Paderbornen-
 sem diœcesin reconditum esse; nisi hæ monu-
 mentorum tabulæ palàm exponerent, & posteri-
 tati donarent. Jam illud Horatianum PRINCIPIS est:

*Tacit. lib.
2. Ann.*

*Lib. 3. ode.
30.*

*Exegi monumentum ære perennius,
 Regalique situ Pyramidum altius;
 Quod non imber edax, non Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series, & fuga temporum.*

Res

AD LECTOREM.

Res ardua, inquit Plinius, *vetustis novitatem dare, novis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem.* Perfregit hæc contentus hic labor, & ^{Præf. ad Vesp.} gratus in Carolum M. Francorumque proceres animus, quorum armis religio Christiana in has Saxonie provincias primum invec̄ta est. Tot ab Hathumaro Episcopi, tot literati ad hanc usque ætatem viri; nemo tamen tam diligenti curâ & præstanti opere id munus pro amore patriæ pro gloria gentis suæ suscepit, quod nunc eò acceptius, quò illustrius ab ipsius Principis ingenio & manu posteritas excipiet. Libet nunc de FERDINANDO pronunciare, quod Romani apud Ciceronem de Varrone: *Nos in nostra urbe peregrinantes errantesque tanquam hospites eramus, tui libri quasi domum deduxerunt, ut possemus aliquando, qui, & ubi essemus, agnoscere.*

Retuli paucis, Lector, quid Princeps in monumentis suis præstitit, nunc ipsum Principem posteritatis monumentum proponere licebit, non ab ipso virtutum aspectu, quibus ad principatum pervenit, quæ uberius & sublimius scribendi genus poscunt: sed à doctrina, & multiplici scientiarum comprehensione, quæ præcipua semper principum in gubernando adjumenta ornamentaque fuerunt. His ille à prima ætate per omnem liberarium artium cultum adolescentiam transegit, ingenio semper facili expedi-

P R Æ F A T I O

toque, industriâ etiam supra nobilium usum
constante. Hæc Sigenæ Nassaviorum, Pader-
bornæ, & Monasterii Westphalorum prima ex-
perimenta fuerunt. Indè Coloniam ad sublimio-
ra studia latus, exæquare cœpit majorum exem-
pla & gloriam, quos fundatissima Baronum Fur-
stenbergiorum familia pari semper nobilitatis
& doctrinæ claritudine illustres habuit. Musis
Colonix aspirantibus, in Fabii Chisii Legati Apo-
stolici familiaritatem venit. Captus mox suavi-
tate morum & doctrinâ juvenis, & inter purpu-
ratos Patres cooptatus Chisius, Romam invitavit,
& haud multò post renunciatus Pontifex Maxim.
eo nomine Alexander VII. in aulam, & Cubicula-
rium intimum adscivit. Nihil tum Ferdinando
felicius evenire poterat, quàm Romæ in arce sa-
pientiæ multiplex ingenium excolere. Oblecta-
batur Pontifex modò historiâ modò antiquita-
tum cognitione, modò poësi: oblectabat his
studiis Pontificem Ferdinandus, semper aliquod
exfertum ingenii specimen dando, etiam cum
applausu Cardinalium, tanquam ingenium in
Germania natum subtilius Italiæ coelum spiraret.
Maxima istic pars vitæ, amœnitates studiorum,
& commercia cum eruditissimis viris Sfortia Pal-
lavicino, Prospero Fagnano, Luca Holstenio,
Cæsare Raspono, Natale Rondinino, Carolo E-
manuele Vizzanio, Oderico Raynaldo, Alexan-
dro Pollino, Augustino Favorito, Stephano
Gra-

supor

Gr-

AD LECTOREM.

Gradio, Leone Allatio, Joanne Baptista Turricel-
lio, Vincentio Guinifio, Hieronymo Petruccio,
Gulielmo Dondino, Petro Possino, Paulo Zac-
chia & Matthia Naldio medicis, & quos extra Ita-
liam fama scriptorum librorum orbi celebres fece-
rat; cum aliis certamen Poeseos inire, cum aliis
antiquitatum & Historiarum monumenta recole-
re. Ibi cum in omni scientiarum cultu versare-
tur, tanta brevi ingenii & præcellentis doctrinæ
parta fuit æstimatio inter Romanos, ut cum in A-
cademiam, quam Romæ honoratissimi quique
& eruditissimi viri, omni ingeniorum concursu,
omnique disciplinarum & facultatum culturâ flo-
rentissimam habent, Ferdinandum recepissent,
haud multò post Principatum suæ Academiæ ul-
tro detulerint. Nimirum quod jam ante Alexan-
der Pontifex Max. sagax ingeniorum explorator
commendarat, id literatorum senatus multò con-
spectius comprobavit. Ille Ferdinandum, quod
rarum admodum in Germanis & peregrinis, inter
familiares admissionis intimæ, ad cubiculi Ponti-
ficii prærogativam admisit; hinc Academiæ suæ
Præsidem delegit. Qui certe honor ac dignitas eò
illustrior, quòd hæctenus non nisi Italorum atque
excellentium genere & doctrinâ virorum fuerit,
quæ tum uni primùm ex Germanis Ferdinando
obvenit, tanquam his suis præjudiciis Romæ Prin-
cipem dicerent, antequam apud suos inter Ro-
mani

P R Æ F A T I O

mani Imperii Principes conspiceretur. Per id simul otium literarium lustrata Bibliotheca Vaticana Holstano monstratore, & apparatus horum monumentorum, cum primisque Historiæ Paderbornensis seligi cœptus, cum nondum cogitatio de Episcopatu Paderbornensi subire animum posset, tanquam præfago tum se studio designaret Episcopum Paderbornensem. Adeo Musæ suo numine reguntur. Post ubi Paderbornensium Episcopus, Romæ absens, delectus ad Paderam, & coram Principis munus adiit, nihil inter cætera antiquius habuit, quàm tabularia omnia Ecclesiæ suæ, collegiorum & cœnobiorum pervestigare, omniaque antiquitatum monumenta veluti mellis succum in suos favos comportare, quo præter hæc ipsa aliquando Paderbornensis Historia contexi posset. Præclarus haud dubiè labor, fruenti etiam quàm colligenti futurus dulcior.

Sed an Principe dignum sit Historiæ studium, ita à quibusdam controverti video, ut prorsus nolint Principem, qui regendis populis est impositus, assidere libris, tractare literarum studia, & historicorum monumenta pervolvere. Regum, inquiunt, & Principum est tractare arma, & bibliothecam in armamentario quærere, obire provincias, lustrare arces, reficere munimenta, consiliis provinciæ assiduè interesse, jus summis infimisque dicere, controversias publicas privatasque decide-

AD LECTOREM.

cidere, inspicere ministrorum rationes, fraudes re-
 tegere, submovere infidos, audire querelas civium
 & miserorum hominum. Et quæ non rerum
 moles quotidie unius mente versanda? ut tot
 publicæ curæ, quibus vita Principum occupatissi-
 ma est, hæc otia literarum minimè patiantur.
 Haud equidem ignarus, ea maxima esse Principum
 munia, quæ nec ipsi ignorant. Sed & pacis sunt
 tempora, quæ ante bella semper quærenda sunt
 Principi, ne continuis armorum terroribus urgean-
 tur populi, & honesti otii horæ, & feriarum cura-
 rum laxamenta sunt interponenda, quibus aut con-
 tenta mens remittenda, aut instruenda iis scientia-
 rum subsidiis, quibus se aliosque regat. Nihil au-
 tem ad Principem formandum præter regalem il-
 lam philosophiam, aut honestius, aut utilius, quam
 historiam, sapientes semper præceperunt viri, quòd
 ea non tam Principem oblectet, quam doceat, in-
 struatque ad sublime & divinum illud munus vitæ
 dignè iustitendum, nihil blandiendo, nihil celan-
 do. Hoc instituto Livius historiam suam aggressus,
 præfatusque: *Illud præcipue in cognitione rerum*
salutare ac frugiferum, omnis te exempli documenta in
illustri posita monumento intueri; inde tibi tuaque Reip.
quod imitere capias, inde fædum inceptu, fædum exitu,
quod vitas. Zenonem philosophum percontatus
 quispiam, quâ ratione Princeps felix esse possit; *Si*
in superiorem, inquebat, *atatem oculos intendat.* Si
 nimirum res majorum præclarè gestas, si veterum

*In prom-
 mo lib. I.*

(d)

mo-

PRÆFATIO

In vita
Agricol.

Tac. de mo-
rib. Germ.

Polyb. l. 1.

Arist. l. 1.
Pol. c. 5.

In proœmio
l. 1.

monumenta pervolvat. Tacitus cum libros & monumenta clarissimorum virorum in foro exuri videret: *Illo scilicet igne, ingemuit, vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri.* Sanè qui historiarum libros è Principum manibus subtrahunt, illi custodem temporum, memoriam omnis antiquitatis, majorum suorum præclarissimam imaginem, lucem veritatis, magistram vitæ, ex humana societate proscribunt, ne tanquam in speculo exornare se Principes possint, & vitam suam ad alienas virtutes componere. Barbarum, hoc est; quales olim Germani, cum *litterarum secreta viri pariter ac femina ignorarent.* Inde horum res domi militiaeque gestæ perpetuo silentio conspultæ jacent. Quidquid de præclaris eorum moribus ac virtutibus, quicquid de bellis fortiter gestis superest, Tacito, & Romanis scriptoribus debemus: & quam admiranda Tacitus de Germanis reliquit? Jam quæ vitæ ratio inter homines, quam Historia non egregiè format. Civilem vitam expetis? audi Polybium: *Verissima disciplina exorcitatioque ad res civiles Historia est. Illa, Aristotele judice, utilis etiam est ad publicas deliberationes rerum gestarum:* Ut verè dixerit Alphonsus Rex eximius, *optimos consiliarios esse mortuos,* Historicorum videlicet libros. Quin Agathias nobilis Historiæ scriptor ausus est dicere. *Historiam civili philosophiâ non inferiorem esse.* Vitam militarem vis? quæ pars ejus, quæ ars, quam Historici veteres recentes-
que

AD LECTOREM.

que non tradiderunt? Probarunt hoc omni aëvo præstantes belli duces, qui, uti Alexander M. Homerum, et si tot fabulis inspersum, sibi malitiæ magistrum assumere non est veritus; & quemadmodum, teste Paterculo, *Scipio tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panatiumque præcellentes ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit; ita illi in castris præstantissimos historicorum libros, quos assiduò volverent, sibi comites esse voluerunt. Quo aspectu Alexander Imperator bellis etiam ad Rhenum gestis, & in has provincias destinatis clarus, togæ militiaeque consiliis literatos adhibebat, & maxime eos, qui historias noverant.* Et jam ille Alexandrum magnum promittebat Romanis, ni juvenem militaris furor ad Moguntiam trucidasset. Hæc illa senatus, populique Romani acclamatio: *Quis melius quam literatus imperat?* Tacitus is erat Imperator, qui ob id Cornelium Tacitum scriptorem historiae Augustæ, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit: Nam is verè scriptor est, qui in castris militem, in aulis politicum, in Republica civem, in omnibus interiorem Principum vitam format. Sed Christiani Principis, & Christiani hominis, ex toga sagoque, imò religiosi viri normam vivendi exposcis, & à quibus rectius integriusque discas, quam vel ex sacrarum literarum monumentis, vel ex historia Ecclesiastica, vel ex iis scriptoribus, qui Christianorum Regum

Lib. I. cap. 13.

Lamp. in Alexandr.

Vopiscus in Tacit.

Lipsius pref. in Tacit.

PRÆFATIO

gum ac Principum aut sanctorum virorum res gestas nobis consignarunt. Nec divino consilio institutoque hæc pars vacat: Quorsum enim Deus historias Regum & Principum Hebræi populi scribi voluit, & ut scriberentur dictator adstitit, nisi ut ex bonorum Principum factis salutaria documenta, ex malorum facinoribus, divinæ justitiæ vindictæque exempla orbis & posteritas exciperet. Quæ res & Præsules Ecclesiæ, & Principes viros commovit, ut non modò Historias sacras profanasque diligenter pervolverent, sed & scriptis suis res gestas posteritati consecrarent. Quo in numero, cum innumeros per censere possem, habemus cum primis Dithmarum Mersburgensem, & Ottonem Frisingensem Episcopos, Imperiique Principes; uterque ex Marchionum familia, non indecorum censuit claritudine nominis & muneris dignitati historias scribere. Nec domestica desunt, quorum vestigiis insistat hic Princeps: Olivarius & Willebrandus Paderbornensis Episcopi, postquam in Palestinam præfecti totum illud iter sacrum, & omnem illam Christianorū expeditionem, quæ apud Principem, inter cætera monumenta antiquitatum, tempori edenda asservantur, fidi & præclari eorum temporum Historici sua manu conscripserunt; Alter è prima nobilitate & Metropolitana Colonienfis Ecclesiæ Scholastico, alter è Comitum Oldenburgensium familia hujus loci Antistes non minus ingenii, quàm virium opibus clarus esse voluit. Quem nar-

randi

randi finem hic fecero? si vel omnes illustrium familiarium viros, vel Ecclesiae Praesules proferre velim, qui Historiarum monumenta à se elaborata magno primum suo fructu, tum majori etiam posteritatis bono, cum immortalis gloria reliquerunt. Ego dum omnes auctores revolvo, qui de Historiae dignitate & utilitate scripserunt, nullum propè studiorum genus Principi magis commendatum praescriptumque reperia, quam Historiam. Innumeri sunt qui hæc pertractarunt, & fastidio sim, si ex notis atque obviis plura confecer. Id unum, ut propius ad nostra redeam, præterire non licet. Principum est supremum iudicem in publicis privatisque agere, scire jura & privilegia provinciae, eaque ut familiae suae peculia tueri, controversias, quæ cum vicinis aut inter ipsos proceres agitantur, recognoscere, limites regionis descriptos tenere, scita, leges, pacta, foedera, donationes, parta & abalienata provinciae bona, & quæ ejusmodi sunt, explorata habere, ne tanquam hospes semper inter suos agat; aut cum de his iudicium est pronuntiandum, tanquam simulacrum Principis inter consiliarios suos confideat, quorum fides sæpè tam auro, quam ignorantiae obnoxia est. Quod si Episcopi munus, uti inter Germanos se hæc habent, in eundem Principem concurrat; quæ non cognitio ex patrimonio Ecclesiae, ex donationum tabulis, ex Caesarum diplomatis, ex superiorum Antistitum decretis conventisque requiritur? Hæc autem omnia in u-

troque munere, unde certius hauriet, quam ex perlustratis tabulariis, antiquitatum monumentis, & fidis Historicorum scriptis? Quo in genere si quisquam inter Germanos Princeps eminet, tum auctor horum monumentorum, ut vel ipsa monumenta satis testabantur, cui ad ingressum principatus nihil sollicitius fuit, quam archiva & tabularia omnia, diplomata Cæsarum, monumenta publica privataque, scripta & rescripta perlustrare, & quod verè Principum est, vivam semper provinciæ suæ imaginem in sinu portare. Inde ille in omnem super his sermonem expeditus, in quæsitâ præsens, in consilia promptus. Magnorum id semper Cæsarum fuit, habere rationaria sua cum Augusto, descriptiones provinciarum cum Antonino, tabulas & compendia rerum publicarum cum aliis; majus etiam in hoc Principe, apparatus videlicet antiquitatum, ingenio, labore & manu propriâ digestus, ex quo hæc monumenta delibatio sunt. Omnia hæc præstitis Historia, anima illa, & *vita memoria*. Non jam quisquam, opinor, erit bonæ mentis censor, si quantum alii Principes venationi, equorum agitationi, choreis, aleis, conviviis, cæterisque oblectationibus se permittunt, tantum Principi huic historiarum studiis & antiquitatum lucubrationibus, indulgeant. Sanè ut natura non omnes homines ad eadem artes, sic nec Principes ad eadem studia finxit.

Propert.
l. 3. eleg. 7.

Natura sequitur semina quisque sua.

Sed hæc ingenii meditamenta eò decora magis
Prin-

AD LECTOREM.

Principi pleniusque sapientem virum explent, quò animi exercitatio præstantior est hisce corporum oblectamentis: *Animi enim imperio, corporis servitio utimur.* Quanquam si utrumque in laxandis curis suo temperamento misceatur, illa demum sit jucundior, saniorisque vitæ ratio. Sallustius de bello Catilin. Memoriam teneo, sæpe illum narrasse, ex quo humaniores literas discere cœpit, miro quodam animi impetu in Poësin & Historiam abreptum, quæ annis inde maturefcientibus in hanc orbis famam exculsa. Hoc eodem genio Theodorum Furstenbergium Paderbornensem Episcopum & Principem, avi fratrem accepimus, quem mirificè in omnem vitam Poësis & historia oblectabat. Tanta ingenii & sanguinis est consensus. Sed ille aliorum lucubrationibus & scriptis pasci solitus; hic verò Princeps facere, quibus se aliosque pascat, & gloriam familiæ posteritatisque transcribat. Testes tot ingenii partus in publicum dati, Monumenta dico & Poëmata novis ob id prælis donata, ut novo sui aspectu vestitæ in theatrum orbis prodeant, non sine novo etiam certamine, majorne Poëta, an Historicus æstimeretur. Rarum id in Principe decus, eoque pulchrius, quò gloriosius inter mortales, studia literarum cum nobilitate, doctrinam cum virtute, & sapientiam cum Principatu conjunxisset.

Hæc habui, erudite Lector. Panegyrim, quam olim Joannes Horrion, Societatis Jesu sacrarum literarum Doctor, ex eodem monumentorum argumen-

P R Æ F A T I O

mento, Theodoro Furttenbergio Paderbornensi-
um Episcopo dicatam conscripfit, hinc conjungere
placuit, quò altera scriptio alterius lumine juvaretur,
ac duo simul consanguinei & fulgentissimi Pader-
bornensium Principes ex eadem Furstenbergica do-
mo in unum posteritatis conspectum venirent.
Quæ verò de ipsa Furstenbergiorum stemmate Mo-
numentis attextuntur, ea primùm Dithmarus Molle-
rus Tremoniensium annalium scriptor consignavit,
auxit Joannes Veldius, Societatis Jesu Sacerdos, ac de-
mum in hanc accuratam familiæ seriem digessit Fri-
dericus Honingius, Canonicus Præmonstratensis,
Theologus, Consiliarius & Bibliothecarius Paderbor-
nensis. Nec de me quidquam, nisi quòd post multi-
plices studiorum meorum labores (quos cum eru-
ditissimo hujus sæculi & sapientissimo Principe, mihi
vitæ ratio, intimaque, quâ me semper dignatus, ami-
cicia communes fecit) ex anno ætatis meæ septua-
gesimo sexto, ultimum quoque monumentum
meum circumspiciam. Te verò, Lector, hæc Mo-
numenta, quod nomine tuo monent, ita lege-
re velim, ut è mortali vita ad immortalem aipi-
res. Monasterii Westphalorum. Ca-
lendis Januariis. Anno Christi

CIO IO CLXXI.

AU-